

erilaiset runouden ismit (dadaismi, surrealismi, modernismi jne.) ovat, ja niistä annetaan asiallisia ja havainnollistavia esimerkkejä. Sitä, mihin runouden piirteisiin lukijan tulisi kiinnittää huomiota, kun hän lukee runoutta historiallisesti kontekstualisoiden, ei kuitenkaan käsitellä. Onko runouden analysoiminen sitä, että yksittäistä runoa tarkastellaan jotakin ismiä vasten? Orientoitumisen ongelma vaivaa mielestäni *Johdatus kirjallisuusanalyysiin* -teosta laajemminkin. Mitä tekee lukija kaunokirjallista tekstiä analysoidessaan? Mihin hänen tulisi kiinnittää huomiota? Tällaisia kirjallisuusanalyysin konkreettisia kysymyksiä olisi kirjan johdannossa tai aloitusluvussa voinut nostaa esille.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opettajilta olen kuullut positiivisia kommentteja teoksesta ja etenkin sen draamaosasta. On ilmeistä, että Mälikallin ja Steinbyn toimittama teos on eritoten draaman käsitteistön osalta paikannut alan kirjallisuuden puutteita. Runouden ja kertomakirjallisuuden osalta teos tarjoaa sopivasti tarkennuksia aiempiin opuksiin.

Kirjoittaja

Outi Oja, FT, universitetslektor i finska, Stockholms universitet
(outi.oja[at]finska.su.se)

SIRU KAINULAINEN

Modernismin runsaudensarvi

Tuula Hökkä: Tuoksuville vuorille. Naisrunoilijoiden poetiikkaa, modernismeja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1341. Helsinki: SKS, 2013. 442 s.

Vaikka uutta modernismitutkimusta on ilmestynyt (esim. Vesa Haapalan, Anna Hollstenin ja Tuulia Toivasen artikkelit antologiassa *Työmaana runous. Runudentutkimuksen nykysuuntauksia*, SKS 2012), on suomalaisen runouden modernismi edelleen osin tutkimatonta maaperää. Siksi on hyvä kysellä, millaista modernismi kokonaisuudessaan on ollut. Tätä kysymystä tarkastelee runudentutkija Tuula Hökkä naisrunoilijoiden poetiikkaa käsittelevässä kirjassaan.

Modernistisia väyliä aukoneet ja tutkimuksen varjoon jääneet naispoeetat ovat olleet Hökän kiinnostuksen kohteena pitkään. Jo Hökän vuonna 1991 ilmestynyt, Eeva-Liisa Manneria keskittynyt väitöskirja käsitteli osittain 1940-luvulla aloittaneita naisrunoilijoita. Laajasti käy-

tössä oleva *Suomen kirjallisuushistoria 3* -teos (SKS 1999) sisältää Hökän laatiman osuuden sotienjälkeisestä modernismista.

”Miten ja missä kunkin lyyriinen naisääni puhuu”, Hökkä kysyy *Tuoksuville vuorille* -kirjansa alkajaisiksi. Hänen tavoitteenaan on ”kartuttaa tietoa suomalaisen runouden uudistumisesta ja näiden naislyyrikoiden merkityksestä siinä, heidän poetiikastaan ja kirjoittajantiestään”. Hökän kirja keskittyy Helvi Hämäläisen (1907–1998), Sinikka Kallio-Visapään (1917–2002) ja Tyyne Saastamoisen (1924–1998) tuotantoon 1940-luvulta 1960-luvun alkupuolelle. Sen ohella kirjassa käsitellään muitakin runoilijoita kuten Manneria ja sellaisia laaja-alaisia kirjoittajia kuten Mirjam Tuomista (1913–1967). Hökkä ei tyydy käsittelemään vain sotienjälkeistä modernismia vaan aloittaa aiheellisesti vuosisadan alusta. Ensimmäinen luku ”Kahden kielen modernismit” kartuttaa tietouttamme suomalaisen runouden modernismista. Hökkä luo katseensa erityisesti Edith Södergranin (1892–1923) vaikutukseen.

Erityishuomion kohteena Hökän kirjassa on Hämäläisen, Kallio-Visapään ja Saastamoisen monilajisuus sekä kytkökset suomenruotsalaiseen modernismiin ja kansainvälisiin taidevirtauksiin. Mainitut naiskirjoittajat suhtautuvat modernismiin omilla tavoillaan ja luovat sitä osin uusiksi; he ovat kääntyneet kielen monin keinoin lukijoihin päin – ja siksi heidät on usein suljettu pois ahtaasti määritellystä modernismipiiristä. Tätä näkemystä valottaa osaltaan Leena Kirstinän kirjoittama *Kunnas-elämäkerta Sateessa ja tuulessa – Kirsi Kunnas* (WSOY 2014).

”Modernismin lyriikkaan on liitetty pikemminkin älyllisyys, reflektio, kontrolli, tarkkuus mieluummin kuin kielellinen leikki, äänteellisyys, naivismi, tunteitten ja ilmaisun spontaanisuus”, kirjoittaa Tuula Hökkä. Tästä syystä moni naisrunoilija sai tuta olevansa ”vanhan” ja ”uuden” runon välimaastossa joutuessaan joidenkin 1950-luvun kriitikoiden kynsiin. Näkemys juurtui oudon pitkäksi aikaa suomalaiseen kirjallisuushistoriaan. Toisaalta, mihin Hökkä myös kiinnittää huomiota, arki ja arjen elementit olivat läsnä monen naislyriikon runoissa tukevasti jo ennen 1960-lukua.

Tuula Hökän tutkimuksen ytimessä on pyrkimys tuoda kirjallisuushistorian vakiinnuttaman käsityksen rinnalle uudenlainen tapa lukea. Hökkä asettaa erilaisia tekstejä rinnakkain ja etsii vähemmän huomioituja painotuksia. Esimerkiksi Eeva-Liisa Mannerin (1921–1995) kriitikontyö toimii hyvänä esimerkkinä kirjan tuoreista avauksista. Helvi Hämäläisen kuvataidemieltymykset ja hänen erityinen ”romanttinen moderninsa” sekä draama- ja proosateokset saavat seikkaperäisen selostuksen. Samoin kokeellisen ja filosofisesti virittyneen, kielteisiäkin tunteita hyödyntäneen Sinikka Kallio-Visapään toiminta kuvataidekriitikkona ja esseistinä tuodaan näkyviin. Tutkimuksessa uutta on myös ranskalaiseen kirjallisuuteen perehtyneen ja proosan ja runon vuorovaikutuksesta kiinnostuneen Tyyne Saastamoisen esittelemisen kokeellisen proosan kirjoittajana ja proosarunon uudistajana. Tuula Hökän vakuuttavan ja perustellun näkemyksen mukaan kirjoittaminen oli näille naisille kokonaisvaltaista ja elämyksellistä. Kirjassa hyödynnetty aineisto on pitkälti aiemmin tutkimatonta, ja siinä on mainiota lähdeaineistoa runsaasti.

Hämäläistä, Kallio-Visapäättä ja Saastamoista käsitteleviä päälukuja haittaa jossakin määrin jäsentymättömyys, joka näkyy aineiston selostamisena. *Tuoksuville vuorille* sisältää kokonaisuudessaan runsaasti kiinnostavaa informaatiota, paikoitellen tulvaksi asti.

Päätävä luku ”Naisääniä modernismin runoudessa” on antoisa, koska siinä päästään syvempiin merkitystasoihin aineiston kavetessa. Luvussa myös avataan ”lyyrisen äänen” käsitettä, vaikka sitä ehkä olisi odottanut jo alussa. Käsite kuvastaa käsiteltyjen naisrunoilijoiden tekstuaalisia ääniä, ja lyyristä ääntä voisi hyvinkin ajatella käsitteellisesti äänenä, joka esiintyy myös proosa- ja asiateksteissä. Se saattaisi soveltua myös monilajisen tekstuaalisen äänen tutkimukseen.

Yhteistä *Tuoksuville vuorille* -kirjassa käsiteltyjen naiskirjoittajien äänille on kirjassa vähitellen kehkeytyvän ajatuksen mukaan apostrofisuus, poissaolevan puhuttelu. Puhuttelun kohteita lähestytään erilaisin tuntein, asentein ja kielellisin keinoin. Kiinnostava johtopäätös on, että niin Kallio-Visapään, Saastamoisen, Tuomisen kuin Mannerinkin runoudessa suuntaudutaan pois päin minuudesta, mikä ilmenee runojen ei-minänä, minän yleisyytenä ja minättömyytenä. On siis korkea aika luopua käsityksestä, jonka mukaan modernismi tarkoittaa itseensä kietoutuvaa keskuslyriikkaa.

Kirjan loppuviitteistö näyttää Hökän lukutavan teoreettiset lähtökohdat. Lukutapa painottaa jonkin verran kohdetekstien semanttista sisältöä. Tästä seuraa, että runojen ”ideat” nousevat keskiöön, vaikka rytmiset ja muut ilmaisun keinot ovatkin mukana. Aivan kirjan lopuksi Hökkä luonnehtii käsittelemiensä naisrunoilijoiden poetiikkojen paikantuvan rytmiltään vapaaseen kirjoitukseen, joka rinnastuu lauluun ja puheluun. Tämä on sangen hedelmälliseltä tuntuvat näkemys, jonka senkin olisin mieluusti lukenut jo kirjan aluksi ja joka olisi tarjonnut välineitä kirjan jäsennykseen.

Tuula Hökkä keskittyy naisrunoilijoihin, mutta onko tällainen jako relevantti? On sikäli, että 50-lukulaisuudesta ylläpidetty näkemys on ollut omiaan syrjimään naisrunoilijoita. On siis syytä tarkastella heitä myös erikseen, varsinkin koska juuri monilajisuus kuten vaikkapa naistenlehtiin kirjoittaminen on nähty marginaalisena ”oikean” runoilijakuvan kannalta. Sikäli jako ei ole relevantti, että myös monet miesrunoilijat ovat kirjoittaneet monilajisesti ja lyyrisellä äänellä, joka problematisoi sukupuolta sisällöllisesti ja ilmaisun keinoin. Aaro Hellaakosken *Jääpeilin* isähahmot ovat unohtumattomia ja rytmiltään varioivia, Uuno Kailaan pallokentän laidan poika on eleetön klassikko ja Lauri Viidan miehet esiintyvät maagisen rytmikkäästi. Ja kuten Tuula Hökkä kirjoittaa: ”Björlingin dada, Hellaakosken kirjainrunot ja ruumiin rytmit, Viidan nonsenssi, Mannerin ja Kunnaksen äännekuviot ja lallatukset kantoivat avantgarden runokielen materiaalistamisen ja äänellisyyden ainesta ja muistoja läpi vuosikymmenien 1960-luvun lyriikkaan.”

Tuoksuville vuorille -kirjan teksti haastaa lukijan. Kirjoituksen syntaksi on vaihtelevaa, yhtäältä tiiviisti pakattua, päälauseiden rytmittämää tietotykytystä, toisaalta epälineaarista, aavistelevaa ja kompleksista. Hökän

kirja täydentää kirjallisuushistoriaa ja antaa virikkeitä sotienjälkeisen naislyyrikoitten uusia uria aukoneen tuotannon ja edelleen kiinnostavan modernismin lisätutkimukseen. Runsaudentarvi on avattu! Toivottavasti opiskelijat ja tutkijat tarttuvat sen antiin.

Kirjoittaja

Siru Kainulainen, dosentti, Kotimainen kirjallisuus, Turun yliopisto
(sirkai[at]utu.fi)

ÅSA ARPING

Spännande metaberättelse om seglivade myter inom Södergran-forskningen

Agneta Rahikainen: Poeten och hennes apostlar. En biomytografisk analys av Edith Södergranbilden. Helsingfors: Helsingfors universitet, 2014. 269 s.

Berättelsen om författares liv och verk inbjuder till särskilda typer av berättande där relationerna mellan liv och verk, eller för all del mellan verk och död, uppträder i ett begränsat antal varianter. Någon med en Vladimir Propps känsla för systematik kunde kanske räkna ut i vilka transformationer författarbiografen materialiseras.

En annan rysk formalist, Boris Tomasjevskij, har myntat begreppet *biografisk legend*, som fångar hur biografen byggs upp av en räckta anekdotiska "mikro-narrativ" eller *biografem* (det senare begreppet är myntat av Roland Barthes), där centrala händelser återkommer och traderas i likartade versioner. Den biografiska legenden innebär ofrånkomligen ett möte mellan fakta och tolkning. Författarbiografen som framställningsform, som genre, uppvisar också starkt fiktiva drag, där den tuberkulösa eller suicidala baklängsläsningen (bilden av döden/dödsorsaken styr tolkningen av livet) och den barndomstraumatiska bakifrånläsningen (bilden av barndomen styr tolkningen av livet) hör till de mönsterbildande.

Då dessa författarbiografiska berättelser rymmer en hel del litteraturpolitik bildar de en tacksam utgångspunkt för motröster och revisioner – och för nya berättelser, som på ett metaplan undersöker och avslöjar övrigas blottor och försanthållanden. Agneta Rahikainens avhandling *Poeten och hennes apostlar. En biomytografisk analys av Edith Södergranbilden*, är en sådan metaberättelse. Underrubriken pekar mot